

IKSZ

I
R
O
D
A
L
O
M

K
U
L
T
U
R
A

S
Z
E
M
L
E

**Albert Hotopp,
Herceg János,
Simon Andor,
Somogyi Pál,
Alfred Pabst,
Heinz Luedeck,
O. Biha,
írásai**

IKSZ

1929. november 15.

Szerkeszti: HERCEG JÁNOS

1. év

1 S
7

NOLIT

NOLIT

NOVA LITERATURA

A legértékesebb szerb-horvát folyóirat. — Megjelenik havonként.

Szerkeszti: Dr. BRANKO GAVELLA.

Hercog János kártyos

Minden e szak-
mába vágó munkát vállal és készít

A legkényesebb
igényeket is
:—: kielégíti :—:

Sombor, Dositijeva ulica 7

Die Neue Bucherschau

BERLIN

Szerkeszti: GERHARDT POHL

Felelős szerkesztő és kiadó: Herczog János, Sombor, Dositejeva 7.
Kéziratot nem küldünk vissza. — Minden beküldött könyvről irunk.
Nyomatott: Miladjev Szava, könyvnyomdája, Sombor, P. Kneževića ul. 3.

IKSZ

MEGJELENIK HAVONKÉNT

Szerkeszti:
HERCEG JÁNOS

ÁRA 4 DIN.

Szerkesztőség: Sombor, Dositiljeva ulca 7.

IRODALOM, KULTURA, SZEMLE

IKSZ: Irodalom, Kultura, Szemle.

Az IKSZ nem egyetemes, nem vajdasági, nem önzetlen.

Az IKSZ a nemzetközi kulturasszimiláció uttörő orgánuma.

Célja a közös, de csak progresszív értékek ismeretése, kicserélése és a kollektív értékek felölelése.

Az IKSZ nem izolált és nem hangzatos szavakkal feldiszitett irodalmi találkahely.

Mégegyszer: az IKSZ nem egyetemes, nem vajdasági, nem önzetlen, de: a betegidőkben felnövekedett egészséges ifjú generáció világszemléletének, életmegnyilvánulásának manifesztuma akar lenni.

Hein utolsó utazása

A véletlen úgy dobált bennünket Heinnel, mint a szél a falevelet; hol összekerültünk, hol újra elváltunk. Ez egy koratavaszi délelőtt történt. A levegő szürkén, ólmosan lógott a sokszögletű város felett. Az idő boros volt és sötét. A közeli kikötőből a veszteglő hajók fojtott lármája hallatszott. A motorosok füttye élesen hasította a levegőt, s a kikötőt kereső oceánjárók süvöltő szirénája tompa sugássá veszett a levegőben. A hajógyarak felől szaggatott kopácsolások hallatszottak. Mindenre valami nehéz fáradság feküdt.

A kikötő mentén egy ember haladt, aki nekem az első pillanatra ismerősnek látszott. Alakja görnyedt, járása lomha, mint az olyan embereké, akik hosszabb időt töltöttek a tengeren. Ez Heinre hasonlított. A vigkedélyű Heinre, akivel egyszer együtt szeltem át az Atlanti oceánt. Utána siettem, s ahogy a közelébe értem tényleg felismertem. Ő volt a régi Hein. Ahogy megszólítottam, szemeiben felcsillant az öröm. Tekintete elrévedt, mintha a kedves emlékeket akarná maga elé idézni. Hein hajófüttő volt. Tizenöt éve utazta a tengereket pokoli melegben a kazán előtt. Nagy gyerek volt ez a Hein. Jólnevelt és tulságosan udvarias. Minden leánynak kezét csókolta. Hölgyet látott az utolsó szájában is. Gyakran egészheti fizetését hagyta egy éjszakáért. Nem törődve semmivel vadidegen emberekkel itta el utolsó pénzét a kikötő csapszékeiben, s utána üres zsebbel ment a fedélzetre. Így indult aztán újra utra. Minden utazása és visszatérése egyforma volt. Ilyen volt Hein. Ahogy kezét szortottam vele, barátságos mosoly szökött az arcába.

»Testvér — mondotta — ez lesz az utolsó utam.» — Igen. Ilyennek ismertem őt mindig. Nevetnem kellett — a régi jó Hein: és semmit se változott.

Egy közeli butikba mentünk grogra. S grog mellett mesélte el terveit: Ha visszatér elveszi a szeretőjét, felhagy az utazással és egy bordélyt nyit. Régen így volt ez már Heinnél. Minden útja előtt ez volt a terve, új csak az volt, hogy nekünk ismét együtt kell megtennünk az ismerős tengeri utat. Így játszott a véletlen.

Visszamentünk a kikötőbe és onnan együtt a fedélzetre. Rossz hajó volt ez. Rossz utazás. A hajó roszakásig meg volt rakva és úgy szelte a vizet, mint amikor egy bika szarvával a homlokba dő. A Biskaya öbölben nagy viharral küzdöttünk. A gépház zugó pokolnak tűnt. A hajó, mint egy uszó koporsó rohant a vizen. Hein táncolt a kazán előtt. A tenger csak egyre

dühöngött. S ő eszeveszetten lapátolta a szenet. Nehéz tüzkotróját, mint játékszert forgatta. A láz és a tizenöt esztendő az emésztő tüzben nem vette el hatalmas erejét.

A Gibraltár-szorosban csendesebb lett a tenger. Körülvett bennünket a déli szél és a szélel együtt a hőség. A levegő úgy reszeltett a fűtőházban, mint az izzó parázs. Hein énekelt a munkához. A szeretőjéről beszélt állandóan — erről az utolsó utjáról. A szeretője, a saját bordélya — ritmust adott munkájának.

Végül mégis csak utolsó utja volt ez Heinnek. Borzalmas volt.

A Vörös tengeren történt nem sokkal a »Nyolc pohár« után. Váltás volt és mi fürödni mentünk. Hein a fedélzetre ment, néhány perc múlva követtem én is. Fáradtan másztam fel a gépházból. A fedélzet korlátján egy patkány balanszított. A figyelőhajó felé igyekezett. Gömbölyü testével végig csuszott a vaskorlátón és hegyes pofájában csillogó szemeit felém fordította. Egy törölköző lógott a korlátón az alól nézett rám. Egy darab fával bedobtam a tengerbe, aztán a korláthoz mentem. A törölköző alatt két fapapucs volt. Abban a pillanatban Heinre gondoltam. A törölközőből savanyu izzadtság szaga csapott meg.

— Hein — ordítottam, — Hein — és lenéztem a tengerbe. Lent csak a döglött patkány uszott, semmi különösebb — a víz felett szikrázó paraszak és a hullámok csendesen csapódtak a hajó oldalához.

— Emberek a fedélzetre — ordítottam. A tiszték futva jöttek felém. A hajó megállt. Heint nem láttuk többé.

A hajó hiradóájában a következőket írták:

»R. Hein, fűtő, H. városból, 19... ilyen havában, ezen a napon a Vörös tenger 19° 31' északi szélesség, 38° 40' keleti hosszában a tengerbe veszett. Az öngyilkosságnak szemtanúi nincsenek. R. fűtő iszákos volt és vérbajos. Tettét valószínűleg pillanatnyi elmezavarában követte el. Öngyilkosságáért senkit sem terhel felelőség.«

Igy fejezte be Hein, a kedélyes Hein utolsó utját. Senkit se akart megterhelni. Meghagyta a rongyokat amibe hulláját csavarták volna, a kapitánynak az utolsó imát a lelkeüdvéért, s az asztalosnak nem kellett összeszögezni a hat szál deszkát koporsónak.

És vajon miért? Ezzel a kérdéssel állok újra a kikötőben. Ujra átfogott nyüzsgő forgataga ennek a sokszögletű városnak. Kezeimben Hein megmaradt dolgai. A szeretőjének hoztam ezeket. Mindenütt kerestem a lányt. A színes fényben hangosodó lokálokban eldugott bordélyházakban érdeklődtem utána, de sensi se tudott róla, senki se akart Hein szeretője

lenni. A lányok nevettek rajtam azt hitték, hogy egy nyugtalan kereső örült vagyok.

Senikt se találtam — sohase volt szeretője.

— Tizenöt évig kereste a szeretőjét. A Vörös tenger 19° 32' északi szélesség, 38° 40' keleti hosszában végre megtalálta. Most örökké nála alhat.

Alfred Pabst:

Lépkedve egy hölgy után (*Hinter einer Dame her*)

Az ucca szürke és kihalt. Finom eső szemez.

S én bőrig ázva.

Hideg vagyok, éhes és félig merev.

De téged nem bántanak az esőfátyolok, mégugyse léptelm:

a tócsákat büszkén hagyják ki lábaid;

vakmerőn, cikázva.

Neked nem vagyok több, mint az ucca sárja itt.

Csak ne lennék ilyen üres, ne lenne ily különös a kín:

bátorságom is volna arra való,

hogy megszólítsalak úgy mellékesen kérve,

vigyél magaddal ahol megmelegednék vacsorázva.

Enni és utána nálad aludni volna jó.

De te sohase tudtad mi az, óh:

nincs semmi csak az éhség... egyetlen cigaretta a vágyad...

Kacagni fogsz te gunyos nő. —

Az esőben így megyek, mint egy kutya utánad,

És oly hideg vagyok és oly nehéz,

mint a kő.

(ford. h-g)

Svejk

(SZABAD ASSZOCIÁCIÓK.)

Jaroslav Hasek könyvének) „Svejk a jó katona” horvát fordításának megjelenése alkalmából közöljük a beogradi „Novu Literatura” főszerkesztőjének O. Biha-nak ezt a cikkét, amellyel fel akarjuk hívni olvasóink figyelmét erre a pártatlan könyvre, melyet Svejk szellemének törvényes örökösei aligha nyomnak ki magyar nyelven. Az IKSz következő számában szemelvényeket közlünk a könyvből.

A Habsburgok fekete-sárga patrimoniumának hatalma ma már mitologia. A bécsi Hofburg a konjunktura és az alkalmazkodás darwini principiuma szerint panoptikum lett, melyben azok a titkos politikai kísértetek kaptak szállást, akik napjainkig, mint Európa sorsának intézői kísértettek a földön. Hála az alkalmazkodó képességnek a »wiáner» is megkapta a maga multjának antiquált »Forum Romanum»-át, ahol a lelke vasárnaponként (persze nagymise után) a mennyei magasságokig emelkedhet. A »gemütliche» bécsi léleknek a tormásvirslí és a megboldogult császári ház iránt érzett mély és kírthatatlan szeretete talán csak a »régi jó idők» emlékének melankolikus sóhajával verseng. . . A lábai még mindig a »Gott erhalte» ritmusára masiroznak. És ha épen sört iszik — a mi a legvalószínűbb — akkor arcának keserves könnyeit a vigasztaló kriglibe hullajtja. Mint egykor májusban.

De ha az Ottakring halhatatlan kispolgára többé már nem is élne; ha elsőszülöttje már nem forditaná többé hydrocephalusát a pelenkából minden csörfető kard után, ha a föld végleg elnyelné ezt a komplett családi idilt, ezt az istennek tetsző sejtet; ha a K. u. K. vasaltlelkü gránátosainak monoklis fizionómiaja kipusztult volna; ha ma már mindez eltűnt volna örökre maradna a császári és királyi Habsburg-alattvalóból még mindig egy kitűnő muzeumi példány: S v e j k!

Svejk egy derék közkatona. A K. u. K. rend ismeretlen és névtelen hőse. Az örök regruta. A világ-kispolgár. A befa-gyott esz», keménykalapos nyomorult és »hetetlen kispolgár, aki átéli a személytelen és gyáva polgár sorsát, amit a Hofburg és a dicsőséges nagyég a számára főztek.

Olyan naiv és bornirt, mint egy arkangyal, de jólétesült és ravasz; a lelke mélyén pedig jó — mint minden bárgyu kre-

atura. Korának prtotipusa. Egy statisztikai metszet. Császári és királyi főpolgár.

Azért született — inkább véletlenül mint előre megfontolt szándékkal — hogy az idők tükre, a parádés uniformisba és negligzébe öltöztetett Én-je, arca és feneke legyen.

»Svejk a jó katona» Jaroslav Hasek életének főműve volt. Egy lélek botorkáló önvallomása öngunyoló gyónás. Hasek maga is kispolgár. Az utolsó bohém, a céltalanságba vesző utak melankolikus vándora. A korcsma volt a hazája és műhelye. A vigasztaló és mámorító ittasság a muzsája. A hajléktalanok és kéjencek a társai, akik vele együtt a borba és mámorba temették a nyomoruságukat.

Halála épp oly tragikus és kegyetlen volt, mint a vigság trubadurának élete, aki míg lelkének arabeszkeivel megnevetette a tömegeket, társadalmunk tragédiájának áldozatává lett. A mámortól eszméletlenül egy utszéli árákban halt meg — talán nem messze egy kocsmától.

A fekete-sárga mult hatalmának, instanciáinak és etikájának krónikása volt. A valóságban sohasem jutott el ahhoz a belső világossághoz, amely alkotásának konstruktív és pozitív alapot adhatott volna. Ő maga élete végéig azoknak a figuráknak egyike maradt, akiket annyi szeretettel és ironiával rajzolt. Kritika és szatírája mindig magukon viselik az enyhe mámor nyomát, amely a ködös megismerésen keresztül békésen és barátságosan mosolyog: Egészségedre pajtás, többet ér a feledés, mint a nektár, tölts! Senki sem látta tisztábban annak a hazug világnak kimondhatatlan nyomorát, képmutatását és ürességét, senkisé megvilágította meg jobban lakóinak bárgyu és hülye arcát, rtisztikus csomagolás nélkül a közönséges embert, mint Hasek. Legszívesebben azok alázatos kifejezését és libériába bujtatót agyát rajzolta legszívesebben, akik a fenéséges Habsburg-psyhopatak csizmái alatt hódolatukban re-megtek.

Sok értékes és jó könyvünk van, amelyek pontosan kifejezik korunk jellemét, de minden évtizedben talán egyszer akad egy ilyen könyv, amely föltétlenül megérdemli, hogy megismerkedjünk vele. Nem csak azért, mert megmutatja egy kor utálatos szűkkeblüségét és nevetséges szamárságait, hanem azért, mert egy drága utravalót ad a mi mindennapi tragikus és nyomorult utunkra: a nevetést. Egy visszatarthatatlan, győzelmes, felszabadító nevetést, amely mint a lavina ömlik végig a könyv sorain. Könnyfakasztó nevetést. Valóban, ilyen könyvekhez nem vagyunk hozzászokva.

Mint Mignel Cervantes de Saavedra és De Coster úgy Jarpslav Hasek sem agyalta ki »Svejket a jó katonát» — hanem megélte. Svejk kortársai főrekvésével és tragédiával, fájdalommal és reményeivel áthatott, a primitív népi érzés nyíltságával megsiratott és egy drasztikus de mégis mélyen

megrázó politikai komédia derűlségével átszótt kollektív kor szellem.

Don Quijot a váraikba és előítéleteik mögé sáncolt nemesek inkarnációja, akik a haladásról tudomást venni nem akartak és akik inkább egy örült harcba kezdtek, hogy felelevenítsék a multat, a romantikát, a méltóságuk dicsőjét: életük vízióit.

Tile Ulenspiegel a jogaiból kifosztott Hollandi nemzeti költője. Egy szellemes garabonciás és bölcs a nép fia, aki nevetésével ajándékozta meg azoknak a számkivetettek szívét, akiknek (már akkor a középkorban) a Habsburgok törték ki a nyakát. A Habsburg-Torquenadok és az isten nagyobb dicsőségére alkotott inkvizíció ellen megfutt riadó protestáns hírnöke. Ulenspiegel bohóc, aki mint utóda, Bajazzo, a komédiában éli ki nagy szívének mélységét és tragédiáit, aki a leselkedő hóhérok közt az értelmetlen és naiv tréfákba burkolva rejtegette a lázadás jelszavát, az agyonkínzott Flandria Ahasvérusa, aki riadót fúj és nevet, aki a szabadság napjáról álmodik, ez az Ulenspiegel ép olyan hős, mint Don Quijot, a fikciók vértanúja, álmvilágának és a fantazmagoriák birodalmának rettenthetetlen harcosa. —

Svejk a jó katona prototipikus szimbóluma egykor eszméinek, de nem Don Quijot, mert hiányzik belőle az öntudat és koncepció és nem is Ulenspiegel, mert nélküli az epikus erőt, a harcos agitatív gesztust. Ő is harcol, de nem szubjektíven, öntudatosan, hanem azzal az objektív ténnyel, hogy ő él, létezik, hogy a hivatok, a K. u. K., a kaszárnyák és az egész földgolyó vele van tele. Végre is az ő kemény koponyáján zuzta össze magát a Monarchia. A Habsburg faj kemény koponyáján, amely sohasem lázad, esztelenül gondolkodik, szimuláns, logos és idiota. Alattvaló-idiota: alássan jelntem hülye vagyok.

Svejk nem egyéniség. Tömegcikk. Akárki.

Sohasem vezet, mindig mások után kullog. Mások partnere, lakája hü apródja és alázatos szolgája. Nem esemény, hanem csak árnyéka az eseményeknek, aki mindig valahol a mellékvágányon lézend. Nem Don Quijot, nem Ulenspiegel, hanem egy Sancho Pansa és Lame Godzak.

Az örökéletű dolgokat nem a forma, hanem a problémákat kifejező tartalom határozza meg. Költészetüknek nem az életelen szimbolizmus s nem a céltalan kirándulások a fogalmak transzcendentabi birodalmába, hanem a vitális életérdekek adnak szárnyat.

Ebben az értelemben »Svejk a jó katona» kalandjai egykor, egy rendszer egy etika kalandja. Érdeemes könyv.

A történet a világháború idején játszódik le.

Azóta új határokat kaptak az államok. A megboldogult

apostoli fenség egykori szent birodalmát új mérték szerint parcellázták szét. Az ultrahabsburg magyar dzsentri ugyan még mindig áhitozik a régi jó idők után, de a bécsi szépnapokból, nem maradt más, mint az összeomlás, szenvedés, a tűnő melankolikus valcer.

És Szejk.

SIMON ANDOR

PIHEN AZ ÖREG BÁNYÁSZ

**Teste:
nehéz.**

**Két társa
hiába
emeli**

**Ő
nehéz!
nehéz!**

**Sorsa is az volt:
lenn!
lenn!
a sűrű föld alatt.**

**Törődött.
Zúzódott.**

Gyermekeinek mégsem jutott egy meleg falat!!!

**Most:
pihen
csendesesen, mint az aikonyat.**

**Hősi halottak előre!*

Az életből akkor még semmit se láttam. Hat éves voltam és még a nyelvem se forgott minden szóra. Még a magam fejéből tudom a mozgósítást és pontosan emlékszem arra, hogy egy forró júliusi napon elvitték nagybátyámat, aki akkor 18 esztendő legénykedő gyerek volt. Állítólag önszántából ment. De ezt már ismerjük. Két hónap múlva elesett.

Haslövést kapott e vagy fejlövést ez lényegtelen.

Emlékszen nagyanyámra. Ő sokáig virrasztott fájdalma fölött. Csecsemő korát ébresztgette a hősi halottnak, lenszöke haját simogatta szavaival nagykendős öregasszonyok előtt és mindenki előtt, aki meghallgatta.

— Hősi halált halt — mondotta és mindenki jóváhagyta. Félte őrizte rövid nadrágjait, első munkakabátjait, sublót mélyében eldugott ártatlan leveleit a hősi halottnak. A 18 esztendő halott gyermekének megmaradt hideg dolgai fölött gubaszott; több nem tellett ki az életéből.

Kopott fotográfiát, megsárgult ócska képeit aggatta a falakra. Némelyiken még pólyában volt, de legtöbbször rövid gyereknadrágban. Ezekben a merev dolgokban élt a nagyanyám. Babusgatta őket, sirt fölöttük és minden képre ráírta reszketős betűkkel:

— Hősi halált halt.

A feketekeretes halotti jelentést nem adta ki a kezéből. Már egészen összegyűrődött, szélei megszakadtak, de még mindig jó volt vádnak — ami belőle indult ki, de leesett magától nem ért el senkihez. Ezzel hadonászott amikor lisztért sorakozott, ha valaki bántotta ezzel védekezett s, ha valakit megakart bántani ezzel a gyűrött ronggyal hengegett.

— Hősi halált halt — sirta, rimánkodta, ordította. Nézzétek a szemeit; ezek az én szemeim, a fájdalmi, az örömei — ő milyen kevesek is voltak, de mind az enyéme, mert én szültem őt. Én hoztam erre a koszos világra. Alig élt valamit.

És a hat éves gyerek, mint valami sulyos üvegbura alatt úgy mozog a világban; mindent megnéz, megtapogat és nem érti a magyarázatokat. A tárgyak beleütődnek és ő eltesz mindent amivel találkozik.

Este amikor az apám befejezte a munkát, ölébe ültetett és távoli csodákról mesélt. Csontos kezeivel néha megsimogatta

* Részlet az ilyen című készülő regényemből.

a fejemet. S míg a kedves meséket hallgattam, addig a nagyanyám kibotorkált az uccára.

Rendesen ilyenkor este vitték frontra a katonákat. Ének-szó, dobpergés szivárgott be az ajtóréseken. Az apám egy pillanatra elhallgatott, csendesen maga elé meredt, majd újra magához ölelve sokáig mesélt.

Sohase fogom elfelejteni ezeket a fájdalomcs perceket. Éreztem az apám szomorúságát, amint belém kapaszkodott és az együgyű mesékbe, de nem tudtam miért van így, miért ne lehetne másként.

— Ugye szótfogadsz anyának, ha apát elviszik a háboruba? — kérdezte és arcomat egész közel huzta az övéhez. Szeme csillogott s a hangjában annyi szeretet hintázott amennyit azóta senkitől se kaptam. Arcomat ruhája ráncai közé furtam és éreztem fejemre hullani könnyeit. Sirt az apám.

Egy este én is elmentem nagyanyámmal a katonák elé. Virágokat vittünk meg cigarettát. A katonák énekeltek és én nem tudtam megérteni miért sir a nagyanyám. Ha valaki ismerőst látott a sorban mellé szegődött, s beszélt neki, hogy alig tudták félrelökni.

— Vidd el a sírjához ezeket a virágokat. Hisz téged is bizonyára oda visznek.

Egy altiszt ellökte, hogy majdnem beesett egy árokba. Gyorsan feltápáskodott és tovább futott. Amikor már nem bírták a lábai, megállt és remegő gyerekes hangján, utánakiáltott a sötétben elmerülő tömegnek:

— Éljen! Éljen!

Még néhányszor feleismételte az éjszakába dacosan, elkeseredve aztán kézenfogott és hazavezetett. Utközben nem szólt egy szót sem.

(Huszonegy esztendő vigyok, vállaim elbirják a fegyverszíjat és ha arra kerülne sor nem félnék az ellenség golyójától. Egyszóval nem vagyok gyerek aki voltam. Rádió sikolt a szobámban: Bécs, Berlin, Budapest, Páris itt liheg a fejem felett. Nem csoda talán, ha mosolygok amikor háborúról van szó vagy, ha emberszeretetről beszél egy krisztianus. Én a háboru árnyékában születtem. Esténként imádkozni tanított az anyám, de hangjaiba vezényszavak keveredtek; színes elgondolások, gyerekfejemben tankról, repülőgépről, puskagolyóról, vérről, genyről és valahol talán most ölik meg az apámat. Még ma se tudok imádkozni. Mert mondom: kezeim elbirják a fegyver markolását és minden borzalom nélkül tudnék belelőni az ellenségbe. Valamikor még hasznomat lehet venni.

Most, hogy visszanézek nem leszek szomorú, csak ökölboszorú a kezem. Megpróbálok elmondani mindent, hogy megértsetek.)

— — — — —
Ahogy a nagybátyámat elvitték úgy vitték el az apámat is. Egy este szomoruan mondta az apám, hogy utoljára van itthon velünk. Emlékszem szalonnát meg kenyeret vacsoráztunk, de egyikünknek se ízlett a vacsora. Apám busan csomagolta szegényes batyuját; a hangja is melegebb lett és valahogy egészen megváltoztatta a válás.

Hajnalban ébresztettek. Számban még meleg volt a nyál és fázósan baktattam az apám mellett. Anyám valami párnát szorongatott a hóna alatt és könnyeit szétszórta az uccákon.

— Semmi az egész két hét mulva itthon leszek — simogatót bennünket az apám, — aztán folytathatom a mesterséget. Egy nagy kocsmaudvaron gyülekeztek. Sokan voltak együtt emberek, csoportokba verődve álldogáltak, asszonyaikkal, gyermekeikkel és siránkoztak a szomorú idők felett. Ez se tartott soká. Névsort olvastak és lassan szétszakadtak a csoportok. Sor került az apámra is; gyorsan megölelt bennünket és kis motyójával zavartan kaszálódott a többi mellé.

Még sohase éreztem magam ilyen furcsán, mint most ebben a furcsa környezetben. Az apám akinek nagy bajusza volt és sokszor megvert engem, az én apám, akitől azt hittem mindenki fél, most elszakad tőlünk. Igen az a nagyorru katonatiszt akarja így, aki a nevén szólította. És ha nem menne az apám vajjon mit tehetne az a nagyorru? Az apám nem fél tőle. De hát akkor mégis miért megy? Nem tudom. Nem is érek rá sokáig töpregni. Az apám utolsót int a sorból, aztán jobbra át és indulnak. Mellettünk elhaladnak s az anyám mégegyszer oda-sugja: — Aztán vigyázz magadra.

Ahogy a menet kifelé nőtt a kapun úgy hangosodott a sirás is. Én is sirtam az anyámmal. Az uccán egy pékinas állt meleg süteménnyel. Hangosan ordította:

— Vorwertz népfölkelők!

Bennünket nem engedtek utánuk, rendőrök állták el az utat. Láttam, hogy a sarkon már feltüzte óriási ernyőjét a gesztenyésember, a menet előtte halad és a levegőben parancsolt nóta erőlködik:

— Márványkőből, márványkőből...

Hat éves vagyok és most vitték el az apámat. Valaki aki engem szeret, könnyű csomagijával ott silbakol a kocsiút sárában öles társzekerek között. És egyre távolodik: talán vissza se jön többé.

A nap körülnyalja a felhőket, szemétrakásokat és én ijedten kapaszkodom reszkető anyámba.

A Dessau-i „Bauhaus”

A »Bauhaus« mint a művészi alkotás állami főiskoláját Walter Gropius 1919-ben alapította. A világ haladó értelmisége ez időtől fogva élénk figyelemmel kíséri működését. Az új eszme meghódította az ifju lelkeket, amelyekért a »Bauhaus« tulajdoképpen született. Jóllehet maga ellenségesen viselkedik mindennel szemben: ami romantikus játék az érzésekkel, a »Bauhaus« mégis képes volt olyan romantikus érzéseket kelteni, mint a lelkesedés és szeretett. A neve szimbóluma lett a kaoszól menekülő ifjuságnak, amely a »bölc« aggasztánok vétkéből züllött a kaoszig s amely az életformák egyszerűségéért, tisztaságáért s új etikai értékekért harcol. És történhetett e másként, hogy a német faj és beszűlet képviselői, a megszentelt tradíciók és »Stammtisch« őrei egy vad és szegyenletes harcba kezdtek a »Bauhaus« megtestesült eszméje ellen. Minden kispolgár ellenállhatatlan vágyat érez, hogy az ifju alkotás és hit előfutárjait, a modern munka házát bemocskolja a maga piszkával. A reakciós sajtó pedig, melynek az a feladata, hogy elfojtsjon minden haladást a profitéhes vállalkozókkal, akik a tömegizlés mérgezéséből élnek ebben a munkában méltó cinkosuk lett. Kvalifikált művészi munka? — Vajjon ki fogja akkor a mi értéktlen giccseinket vásárolni? Tiszta szellem? — Isten ments. Ki fogja akkor a mi hazugságokkal telt ujságjainkat olvasni? Tehát: Le vele!

Weimar mint ismeretes, a német klasszikus szellem hivatalosan koncesszionált központja. A »Bauhaus«-t, tehát, amely szerintünk a tisztaság, igazság és a kristálytisza formák utáni törekvésével mégis a leghivatottabban reprezentálta a német klasszika igazi értékeit, a német nacionalista néppárt kívánságára 1925-ben Weimarból elűzték. Félistenük, Goethe, szerelmi életének patentírozott kutatói jobban tudták, hogy mi a klasszicizmus. És kimondották az ítéletet: a »Bauhaus« anacionális és futurista ördögi mű. Tehát: Le vele!

Az eképp fedélnélkül maradt »Bauhaus« Dessau széles látókörű és szociálisan gonlokodó polgármesterének, Hesse-nek indítványára és meghívására 1926-ban Dessaubába költözött. Walter Gropius méltó keretet teremtett itt az eszmének. Itt építtette fel azt a monumentális épületkomplexumot, melyet a világ szellemi ifjusága, mint az új teremő gondolat legkiválóbb példáját üdvözölte. Az emberek reménnyel voltak eltelve és hinni kezdtek, hogy a természeti szépségekkel és modern intézményekkel nem igen áldott kis anhalt-i tartomány azzal fog büszkélkedni, hogy egy világhírű intézmény ad lehetőséget életre és munkára. De másként történt. A harc tovább folyik

és Gropius egynéhány barátjával balfáradva a hajszába, már el is hagyta Dessau-t. A sok közül hadd mutassa meg egy idézet (Anhalter Woche Zetschrift für Heimatpolitik), hogy Anhalt »művelt polgársága» és sajtója milyen állást foglalt a »Bauhaus«-szal szemben: A »Bauhaus«-szal hihetőleg nem is vetnénk számot, ha abban egy magánember ölte volna pénzét. Számmunkra azért kérdéses az ügy, mert Dessau adózó polgárainak pénzéből létesítették ezt a fantasztikumot, míg sok más szükséglet kielégítetlen maradt. De most, hogy idegen emberek a fenyfésben, amely eddig megszentelt föld volt, villákat emeltek, most már torkig vagyunk.» Ebben a klasszikus tónusban folyik tovább a dolog. A butaság és hazug nacinális érzés újból egy frontba tömörültek a haladás és szellem ellen. Ma a »Bauhaus« ismét veszélyben van. A fönti szempontoknak nemcsak azért adtunk helyet, mert ezek a német köztársaság középkori szellemét oly fényesen megvilágítják, hanem azért is, hogy az ifjúságot a »Bauhaus« védelmére szólítsuk el. Most pedig rá kell még mutatnunk arra, hogy miért folyik a harc, mert a »Bauhaus« eszméjének támogatásához szükséges egy tárgyilagos igazolás.

Hannes Meyer a »Bauhaus« jelenlegi igazgatója és Gropius örököse a »Bauhaus« c. folyóiratban egy rendkívül világosan megformulázott programot adott. Néhány mondat e cikkből nagy segítségünkre lesz, hogy a »Bauhaus« munkájának célját megvilágítsuk: »Építeni és formálni egy és ugyanaz s azonos társadalmi létformák. Mint »az alkotás felsőiskolája« a Dessau-i »Bauhaus« nem művészi, hanem szociális fenomén. Dolgozni: az élet harmonikus formainak keresését jelenti. Mi megvetjük minden formát, amit a formuláig prostituáltak. A »Bauhaus« munkájának végső célja tehát: az életalkotó erők összegyűjtése társadalmunk harmonikus berendezése érdekében. Mi — a »Bauhaus« emberei — a szellemi és lelki erők öntudatos organizációjának eredményét, a harmonikus alkotást keressük. Az emberiség minden valóban teremtő periódusában a művészi munkának határozott célja volt. A polgári degeneráció privilégiuma, hogy művészetet az individuális tetszés vagy nem tetszés objektumává süllyessze le. Ugy tűnik nekünk, hogy az »Építés« gondolata, mint az emberi akaratnak alárendelt fogalom, már a gótika idején a maga szigorú munkaorganizációjával, primitíven bár, de ki volt dolgozva. A gót építőműhelyben, a »Bauhütte«-ben is a kollektív alkotás eszméje egyesítette az iparosokat, építészeket és szobrászokat. Teremtő munkájuknak nem az egyes művészetek fejlesztése, hanem a »Dom«-nak, a szellemi és lelki törekvések szintézisének fejlesztése volt a célja. Mi, a ma emberei többé katedrálisokat nem építünk, mi más feladatok előtt állunk. És a »Bauhaus« alapítása sok mindent keltett új életre a »Dom« műhelyének

szelleméből. Az építés» amit a »ma» kíván az az új emberi életformák összege. A lakás korunk legfontosabb problémájává vált és nemcsak anyagi okokból. Az új házépités a világ újjáalakításáért folytatott harc szimbóluma. Legyen egyszer az egész emberi társadalom épülete olyan világos, aranyos, szerves, egészséges, tiszta és kellemes, mint az új architektúra legszebb alkotásai.

A »Bauhaus» egy művészakadémia és egy iparművészeti iskola egyesüléséből keletkezett, majd sok belső változás után egy olyan intézménnyé vált, amely az életszükségletek és a modern termelőszközök ismerete alapján a nagyiparnak, iparnak architektúrának új típusokat és normákat akar teremteni. A »Bauhaus» sem divatot sem új stílust nem teremt. Olyan épületeket és tárgyakat akar alkotni, melyeknek alakját az »egész» célja és a felhasznált anyag karaktere logikusan és szervesen határoz meg. Elvetünk minden tradicionális és »konstruktív» dekorációt. A »Bauhaus»-műhelyek termékei nem a gazdag műgyűjtők számára készült iparművészeti darabok, hanem a tömeg s a nagyipari sokszorosítás számára rendelt használati tárgyak. Természetes, hogy már a modell kész-műipari elkészítésénél számolnak a szériában történő nagyipari termelés szükségével.

A »Bauhaus» művészete tehát, legyen az egy telep, ház, butordarab, lámpa, vagy közönséges edény mindig az anyagi alkatrészeknek egy egységgé való célszerű összeállításában rejlik. Arra törekszünk, hogy minden tárgy és munka számára egy félreérthetetlen és világosan meghatározott végleges formát találjunk. Nem több és nem kevesebbről van itt szó, mint az igazság, tisztaság és rend kereséséről, a ködös romanticizmus és hazugságok elleni harcról. Az ember azonos a teremtményeivel. Az társadalom, amely »monumentális» gipszfaszadokkal nyomoruságos bérházaiból palotát akar teremteni és, amely a köpöcsészét is görög diszitással »ékesíti», az a társadalom bensejében rothadt és romlott. A »Bauhaus» vagy egy jó polgári giccs — többé már nem az izlés, hanem ideológiák kérdése. Amikor a derék polgár a »Bauhaus» ellen harcba indul, akkor neki arra sulyos oka és tökéletesen igaza van. Azok a »fantasztikumok», melyekkel a Dessau-i fiatalok avantgárdája foglalkozik az ő hazug gipszkulturáját valóban fenyegetik.

Ezen a helyen, sajnos, nem bocsájtkozhatunk a »Bauhaus» munkájának részletezésébe s legkevésbé tárgyalhatjuk a tehnikai kérdéseket. A »Bauhaus» organizációjáról és pedagógiai működéséről meg kell elégedni egy pár szóval. — A »Bauhaus» pedagógiai programja a következő tanfolyamokat öleli fel: formatan, praktikus munka, architektúra, reklám és tipográfia, színpad, asztalosság, szövőipar, szobafestészet, fémipari műhelyek, szabadfestészet és plasztika. Állandó előadók: J. Albers, L. Feininger, W. Kandinski, P. Klee, Hannes Meyer, H.

Scheper, O. Schlemmer, J. Schmidt, Gunta Stözl és H. Wwer. Az arhitektek: Hillerseimer, Brenner és Rudelt, a modern fotográfia docense pedig Peterhaus. Az utóbbiakat csak nem rég hívták meg előadókul s a téli szemeszterben már meg is kezdtek előadásait. — Ápolják ugyancsak a sportot és gimnasztikát is. A »Bauhaus» színháza Schlemmer vezetése alatt a színház őselemeiből egy egészen új scenikai módszert próbál kiépíteni. — Hogy a studium a szegények számára is lehetővé váljon a »Bauhaus» rendkívüli szociális intézményeket létesített, mint pl.: a »Bauhaus»-telep s a »Bauhaus»-könyvek. — Főlölesleg hangsulyoznunk, hogy a műhelyek és laboratóriumok a legmodernebb tehnikai segédeszközökkel vannak felszerelve. — Akik közelebbi információkat óhajtanak, azoknak ajánljuk a »Bauhaus» vezetőembereinek műveit, melyek a »Bauhausbücher» sorozatban Albert Langen kadásában Münchenben jelennek meg és a »Bauhaus» c. folyóiratot, amely minden negyed évben be számol az elért eredményekről.

Somogyi Pál:

Zsellér

Minden tavasszal mélyebb barázdát szánt a földbe,

homlokára, szívébe.

Vére, esze oly lomhán cammogó,

mint borongó alkonypírban fáradt hatókra az eke előtt,

szíve érdes, mint az ökle

s olyan jóságos, porlékony, megtíport, termékeny

oly látás-mindenható akár a föld.

Testvére a föld, a barom, a harmat, —

testvére a kovács, a koldus s a kivert eb,

öröme és szomorúsága a föld, az eső, a Nap, a kenyér —

öröme és szomorúsága a jóság, az asszony, a gyerek;

zsarnoka az isten és az uraság.

NOVA LITERATURA, BEOGRAD.

A legnívósabb jugoszláv folyóirat legújabb száma ismét eseményt jelent a gerinctelen és senilis folyóiratok tömegében.

Ez a szám újabb bizonyítéka annak a rendithetetlen harcnak, amit a köréje csoportosult avangárda az aktív, közvetlen és korszerű szellemi együttműködésért, az elvtelen l'art pour l'art-izmus, konzervativizmus, és degenerált kispolgári egykedvűség ellen indított.

A lapot Dr. Branko Gavella szerkesztésében a »NOLIT« irodalmiválgalat adja ki. Nem mulaszthatjuk el e helyen, hogy fel ne hívjuk olvasóink figyelmét e vállalkozás programjának legpregnánsabb pontjára, amely a »Nova Literatur« szellemét is irányítja:

»A NOLIT« irodalmi és kulturiszticiális megmozdulás, mely a kiadványai révén meg akarja ismertetni a nyilvánosságot társadalmunk legkiválóbb gondolkodóinak munkáival. A kaoszából menekülő és utat kereső társadalmi erők számára a NOLIT mindenkor megbízható és erős támaszt fog jelenteni, mert kollektív s mert koncentrált pontja mindazoknak és mindazon társadalmi rétegeknek, akik szociális feladatuk tudatában minden akaratukkal és energiájukkal annak megvalósítására törekcszenek.

A Nova Literatura minden betűje dokumentum e céltudatos és organikus munka mellett.

—ck.

Munk Arthur: N A G Y K Á D E R. Pantheon kiadás. Riport a »nagyidőkből« — izléses kiállításban. Ennyi jót mondhatna a felelős objektív kritika. Talán még ezt: az »irodalmi« kvalitások megüfik a mértéket. Sőt. De többet nem.

A hivatalos irodalmi és félhivatalos szubjektív méricskélésen túl a »nagy káder« alkalmat adhatna több aktuális párhuzamra és összehasonlításra a divatos háborus irodalom egynéhány nagy sikert elért külföldi és eredeti magyar kötetével. A párhuzamos momentumok közül azonban csak egyet de a leglényegesebbet akarjuk hangsúlyozni.

A háborus regény és emlékiratok lélektani kiindulópontját sohasem találhatjuk meg maradéktalanul az elvont irodalmi célban és a személyes élmények lírájában vagy epikájában. A libabőrözö emlékezesek de még a felelőtlen fantázia is a háborútól megkínözott emberiség jajszavának fájdalmas akkordjával reszeketi meg a gyöngébb idegeket. A világbéke pszihózisának pressziója alatt senki sem haladhat el a háboru nyílt sebe mellett, hogy szent borzalommal, ájtatos ráolvasással vagy több-kevesebb retorikai készséggel egy vádbeszédben tudomást ne venne róla. Mindenki piszkosnak érzi a fehérműjét. A legjobb esetben tiltakozik.

Munk Arthur szuboticiái gyakorló orvos is tiltakozik. Tiltakozik a »nagy káder« minden szenvedésével és borzalmaival. De ezt a tiltakozást sem a »hivatását teljesítő orvos«, sem a »feljegyzések«, sem a vöröskereszt humánis frázisai nem tudják értékes és érdemes könyvvé avatni. Munk könyvében az ideológia poharán kicsorduló átlátszó világnézeti cseppek a polgári pacifizmus tengerebe hullanak, amely legfeljebb arra jó, hogy egy világháboru vizözönévé dagadva elöntse az emberiséget.

A fedőlapot egy vöröskeresztes karszallag éles konturjai diszítik. Az

a vörös kersezt, amely, még a halottakat is feltámasztotta volna, hogy újból a halálba küldje őket.

Ilyen Munk Arthur könyve is.

hoc.

Somogyi Pál: A DIJ. Somogyi Pál a vajdaság ismert proletár írója négy drámai képben és egy előszóban próbálta összefogni azt a mondani valót, amit osztályával, de főleg azokkal szemben »akik helytelenül látják az életet és önmagukat» hirdetni kötelességének érez. A cél világos és tiszta. »Tükör akar lenni ez az írás — írja előszavában — és azok elé a sorstársaim elé szeretném tartani, akik mindig ferde tükörbe néztek, melyet gonosz kezek tartottak eléje.»

Sajnos ez az őszinte és becsületes cél az előszó patetikus hangján megírt cselekményen, a valószínűtlen szerkezeten és több fogalmi zavaron — melyeket ezen a helyen nem tárgyalhatunk meg — menthetetlenül megfeneklik.

Somogyi nem ismeri a kiválasztott műfaj anyagát. Lirai készségével akart egy, még csak nem is színpadszerű cselekményt bonyolítani. Meddő vállalkozás volt. Ha Somogyi oly nagy tudással és színpadi készséggel nyult volna a problémához, mint amilyen nagy szeretettel és kötelességgel akarta ezzel a munkával osztályát szolgálni — nagyot alkotott volna.

hoc.

Huszár Sándor: MOST ÉN VAGYOK SORON. Versek. Szerző kiadása. Sombor 1929. A meghajszolt, kicsufolt, kinevetett, irodalmiasztalok hulladékain felnevelődött költőnek végre megjelent egy könyve. Az első könyve. Soha se hittük volna. Más se. Azt hiszem ő maga se. Hogy ez mégis megtörtént arról senki se tehet. Ő maga se. Ez enyhítő körülmény.

Ez az ember, aki évek óta tengődik a »zseni»-ségéből, aki ködös kocsmaszobákban suta mozdulatokkal és köpködő szájjal süvölti a nyálasan mosolygó kispolgárok fülébe: Halhatatlan vagyok, mert zseni vagyok, — aztán a mellére ver döngetőn: — Hej nagy Huszár Sándor! De azért fizethet egy pohár bort barátom; ilyen kis jóindulatot csak nem tagadhatok meg egy embertársamtól, — mondom ez az ember nem költő, nem egész ember, mániákus diletáns vagy ahogy ő maga mondja csöndes őrült.

Verseit nem akarom komolyabban analizálni, s ha csak egyszerűen azt mondom, hogy csapnivalók, úgy érzem még mindig nem mondtam sokat.

Állandó témája a halhatatlanság és a rosszul mimelt kérődző ember-szeretet. Néhány Ady-utánérzésű versétől eltékvélve sajátságosan eredeti ez az ember. Annyira eredeti, hogy rajta kívül senki se érti meg. Csak olvassa az ember, olvassa s aztán félregondol egyet hogy: e mögött baj van. Verseinek címe keresett, érthetetlen, de új és elképesztő. (Piros hétvadás-sírás, Delphi sírást jósol, Lepányvázott bizonyisten, Tizenhármas ebharmincad-sírás, Rámbecsülték a rozmaringerdőt stb.) Költészetének legtökéletesebb manifesztuma a »Séta a mezőn» című vers:

Gyűjtsetek pénzt jóbaráti alapon,
S küldjétek el, mert zsiros már
Rég viharvert kalapom.

Végül még a sokatmondó négy sor a kötetből:

Hadd tudja a világ, a buta, álnok:
Huszár-vers vagyok és örömben,
Boldogan, s gögösen

A fejem szűz tetejére állok.

(herceg).

**A sombori butoripari árucarnok — Jugoszláviában
majdnem egyedülálló nagy butorraktár — sok éves
fenállása után megszűnt. — Az alanti hirdetőik
legjelentősebb tagjai és beraktározói voltak**

Levang Károly

Készít minden e szak-
mába vágó munkát
művészi kivitelben.

Sombor, Apatinska ul.

Cselyuszka József műbutorasztalos

Készít stylbutorokat: ebédlőt, hálót
és uriszobát valamint mindennemű
lakkberendezést. — A sombori ki-
állításán aranyéremmel kitüntetve.

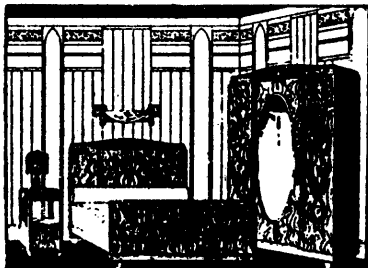
SOMBOR, Braće Jankovića ulica 12.

LANGBEIN MÁTYÁS

Lakberende-
zések, épüle-
tek és portá-
lok különböző
stylusban.

Olcsó árak

Kivánatra ter-
veket is ké-
szít. Egyedül-
álló redőny-
gyár Somborban.

**Üzem és raktár:
Radisícava ulica**